

ἡ ἐξήγηση τοῦ ὄρισμοῦ τῆς κυριαρχίας τοῦ Bodin

τοῦ
Καθηγητῆ Ἡλία Θεμεῦ

ὁ Jean Bodin καὶ τὸ πολιτικό περιβάλλον

Ὁ Jean Bodin γεννήθηκε, κατὰ πάσα πιθανότητα, μεταξύ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1529 καὶ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1530. Καταγόταν ἀπὸ οἰκογένεια πού ἀνήκε στὴν ἀστική τάξη. Ἦταν τὸ μικρότερο ἀγόρι οἰκογένειας ἐφτά παιδιῶν. Σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία, ὁ Bodin φοίτησε στὴν σχολὴ Carmelite Order στὸ Angers γιὰ ν' ἀποκτήσει μόρφωση καὶ ἐξάσκηση γιὰ τὸ ἱερατεῖο.

Ἀπὸ τὸ Angers ὁ Bodin πῆγε στὸ Παρίσι, καὶ ἡ παραμονὴ του ἐκεῖ συνέπεσε μὲ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Φραγκίσκου Ι, γεγονός τόσο εὐεργετικό στὸν γαλλικό Οὐμανισμό, καὶ μὲ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ Ἑρρίκου ΙΙ τὸ 1547. Ἐκεῖ, ὁ Bodin ἐσπούδασε φιλοσοφία καὶ πολιτισμὸ στὸ College des Quatre Langues. Στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Τουλούζης σπούδασε ἀστικό δίκαιο, ἀρχαῖες γλῶσσες καὶ ἱστορία. Στὸ Παρίσι, ὁ Bodin ἐξάσκησε τὴ δικηγορία καί, τὸ 1856, ἐδημοσίευσε τὴ *Μέθοδο γιὰ τὴν εὐκόλη ἀντίληψη τῆς Ἱστορίας*. Στὸν ἀκαδημαϊκὸ του προβληματισμὸ ὁ Bodin ἐπηρέαστηκε ἀπὸ τὸν Peter Ramus, ὁ ὁποῖος προσπαθοῦσε νὰ ἐπαναστατικοποιήσει τὴν παραδοσιακὴ Ἀριστοτελικὴ Λογικὴ. Ἐπηρέαστηκε, ἐπίσης, ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, συνηγόρησε σὲ μίαν ἐκλεκτικὴ καὶ ἐπαγωγικὴ μέθοδο τῆς ἱστορίας καὶ ἦταν καλὰ καταρτισμένος στὸ σχολαστικισμό.

Ὁ Bodin ἔζησε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐποχῆς τὸν θρησκευτικῶν πολέμων μεταξύ τῶν καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρούμενων τοῦ δέκατου ἔκτου αἰῶνα, ὅταν ἡ ἐνότητα τῆς Γαλλίας ἀπειλοῦνταν σοβαρά. Συμμετείχε ἐνεργά στους ἐμφύλιους πολέμους ὡς ἀρχηγὸς μιᾶς ἡγετικῆς ὁμάδας μετριοπαθῶν καθολικῶν, οἱ ὁποῖοι προβληματίζονταν καὶ εὐαισθητοποιούνταν ἀπὸ τὸν φανατισμὸ πού παρέλυε τότε τὴ Γαλλία. Ἡ ἀσπλαχνία καὶ ἡ βία δημιουργήσαν ἰδιαίτερη ἐντύπωση στὸ μυαλό του, καὶ αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ πιστεῦει καὶ νὰ συνηγορεῖ γιὰ ἓνα *ἐθνικὸ κράτος* στὸ ὁποῖο ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχὴ θά ἦταν ἐφικτὴ. Ἡ σύγκρουση μεταξύ τῶν καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρούμενων, κατὰ τὴ λογικὴ τοῦ Bodin, ἔπρεπε νὰ τερματιστεῖ καὶ ἡ ἰδεολογία τοῦ ἐθνικοῦ κράτους νὰ γίνῃ ὁ καινούργιος ἄξονας συσπειρώσεως τῶν μαζῶν.

Τὸ κύριο θέμα τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς κατὰ τὰ τελευταῖα 50 χρόνια τοῦ δέκατου ἔκτου αἰῶνα ἦταν ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐξ αἰτίας θρησκευτικῶν συγκρούσεων. Ἐν τούτοις, οἱ πραγματικοὶ λόγοι τῆς σύγκρουσης ἦσαν ἅλυστα συνυφασμένοι μὲ τὶς πολιτικὲς καὶ οικονομικὲς δυνάμεις. Ἦ πάλι γινόταν ἀπὸ τὴν ἀστική τάξη ἐνάντια στὴν ἀγροτικὴ ἀριστοκρατία, τὴν οἰκοδεσποτικὴ Ἐκκλησία καὶ τοὺς παραδοσιακοὺς φεουδαρχικοὺς θεσμούς.¹ Ἡ θέση τῶν Huguenots ἦταν σταθερὰ ὑπὲρ τῶν τοπικῶν προνομίων καὶ ἐνάντια στους βασιλεῖς. Αὐτοὶ ἐπιθυμοῦσαν τὰ αὐτόνομα προνόμια τῶν ἐπαρχιῶν, τὰ ὁποῖα μαζὶ μὲ τὴ δύναμη τῶν εὐγενῶν ὑπονόμειαν τὴν κρατικὴ συγκέντρωση καὶ τοὺς νέους θεσμούς.

Ὁ Ἑρρίκος ΙΙ προσπάθησε νὰ ἐναρμονίσει τοὺς καθολικοὺς πού κατεθύνονταν ἀπὸ τοὺς Medici μὲ τὴν προτεσταντικὴ ἱεραρχία πού κατεθύνονταν ἀπὸ

τούς Huguenots μέ τό διάταγμα τοῦ St. Germain τῆς 15ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1562. Αὐτή ἡ πράξη, ὁμως, ἀπέτελεσε τήν ἀφαιρέση γιά τούς θρησκευτικούς πολέμους, πού τελεώσαν μέ τό διάταγμα τῆς Nantes στίς 15 τοῦ Ἀπριλίη τοῦ 1598, ὅπου ὁ Ἐρρίκος IV παραχώρησε ἀνοχή στούς Huguenots τῆς Γαλλίας. Ὁ πραγματικός βέβαια νικητής αὐτῆς τῆς σύγκρουσης ἦταν τό στέμμα καί ὁ ἔθνικός καθολικισμός πού ἦταν ἀντίθετος «στίς ἐσχάτες ἀπαιτήσεις τοῦ Παπισμοῦ πού τόν υπεράσπιζαν οἱ Ἰησοῦιτες καί τά συμφέροντα τῆς ἀνερχομένης ἀριστικῆς τάξης πού τά ἐκπροσωποῦσαν οἱ Καλβινιστές».²

Ὁ Bodin πῆνανε τό 1596, ὅταν ὁ Ἐρρίκος IV ἦ Ἐρρίκος τοῦ Navarre ἦταν βασιλιάς τῆς Γαλλίας. Ὁ Bodin ἦταν θαυμαστής τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς τῆς Ἀγγλίας, ἐπειδή ἀπό τό 1588 οἱ Ἀγγλοί εἶχαν κατορθώσει μέ ἐπιτυχία νά θέσουν τόν πατριωτισμό τους πάνω ἀπό τίς θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, ἐνθαρρύνοντας ἔτσι τήν παγίωση τῆς ἔθνικης κυριαρχίας καί τήν ὑπεροχή τοῦ Κράτους. Πολιτικά, ὁ Bodin δραστηριοποιήθηκε κατά τήν διάρκεια τῶν *Etats généraux*, ὅπου ἐκλέχθηκε μέλος τοῦ *Tρίτου Etat* ἀντιπροσωπεύοντας τήν πλοῦσια ἐμπορικῆ τάξη, ἡ ὁποία ἐριξε τήν ὑποστήριξή της πίσω ἀπό τόν βασιλιά. Στά 1576, ἡ ἐπεράσπιση ἀπό τόν Bodin τῆς κυριαρχῆς ἐξουσίας τοῦ βασιλιά καί τοῦ συγκεντρωτικοῦ κράτους ἐμφανίζεται στό μεγάλο του ἔργο *Les six livres de la République*.

Τό κρίσιμο ζήτημα στή Γαλλία, τήν ἐποχῆ αὐτή, ἀφορᾷ τόν ἰδεολογικό καί πολιτικό ρόλο τῆς κρατικῆς κυριαρχίας ἡ ὁποία ἦταν ἀλληλοσυγκρουστικῆς μέ/καί ἀλληλοεξαρτώμενη ἀπό τήν κοινωνική δομή.

Ἡ δυναμική τῆς ὑλικῆς βάσης τοῦ μεταβαλλόμενου κοινωνικο-οικονομικοῦ συστήματος διαμόρφωσε τήν πολιτική σκέψη στή Γαλλία αὐτή τήν ἐποχῆ, ὅπου ὁ προβληματισμός ξεπέρασε τήν πολιτική σκέψη τοῦ Machiavelli ὅσον ἀφορᾷ τήν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας πρὸς τήν κατεύθυνση τῆς ἔθνικης ὁλοκληρώσεως καί τῆς κρατικῆς συγκέντρωσης.

ἡ ἐξήγηση τοῦ ὀρισμοῦ τῆς κυριαρχίας

Ἡ ἀντίληψη τοῦ Bodin γιά τήν ἀρχή τῆς κυριαρχίας ἀναπτύσσεται στό ἔργο του *République* καί ἀντιπροσωπεύει τό μεσοῦράνημα τῶν προσπαθειῶν του νά ἀσχοληθεῖ μέ τό κεντρικό ζήτημα πού ἀφορᾷ τήν πηγῆ, τή φύσιν καί τή συμπεριφορά τῆς ἐξουσίας. Ὁ θεμελιώδης στόχος τοῦ προβληματισμοῦ τοῦ Bodin ἦταν νά κατανοήσει τήν πηγῆ καί τή φύση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τήν πορεία τῆς πολιτικῆς κοινωνικοποίησης τοῦ ατόμου καί τῆ θέση του μέσα στήν πολιτεία, τή φύση τοῦ κράτους καί τῶν αἰτιῶν καί μεθόδων τῶν θεσμικῶν ἀλλαγῶν, καθώς ἐπίσης καί τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνικο-πολιτικῶν συστημάτων. Ἐτσι, ἡ ἐξήγηση τοῦ ὀρισμοῦ τῆς κυριαρχίας πρέπει νά τοποθετηθεῖ μέσα στά πλαίσια πού ὀριοθετοῦν ἡ κοσμοθεωρία, ἡ πολιτική ψυχολογία καί ἡ πολιτική του θεωρία.

2. Sabine, σ. 374.

Ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Bodin προϋποθέτει ἓνα σύμπαν ρυθμιζόμενο ἀπό φυσικό καί θεϊκό δίκαιο. Ἡ φυσικῆ τάξη πραγμάτων εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τῆς θεϊκῆς τάξης. Σ' αὐτή τήν ἀντίληψη ἐπηρεάσθηκε ἀπό τή μεσαιωνική θεολογία καί ἰδιαίτερα ἀπό τή σκέψη τοῦ St. Thomas Aquinas.

Ὁ Bodin πιστεῖται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὀργανικά δεμένους μέ τή φύση καί ἡ φύση ἀποκαλύπτει τή δύναμη καί τή δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὕλη εἶναι ἀδρανῆς καί σταθερή. Οἱ κινητήριες δυνάμεις προέρχονται ἔξω ἀπό τή φύση. Τά ἀστέρια καί τά ἄλλα οὐράνια σώματα προκαλοῦν ἀλλαγές στή γῆ. Ἐτσι, οἱ κοσμικές δυνάμεις διαπλάθουν τίς δυνάμεις τοῦ γήινου μέ περιβάλλοντος. Αὐτές οἱ δυνάμεις προέρχονται ἀπό τόν Θεό καί, ἔτσι, δείχνουν τό μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ. Κατά συνέπεια, προκύπτει ὅτι στήν κοσμολογία τοῦ Bodin ὑπάρχει σταθερή ἱεραρχία τῆς τάξης, ἡ ὁποία λειτουργεῖ μέσα στά ὅρια τοῦ θεϊκοῦ καί τοῦ φυσικοῦ νόμου. Ἐπομένως, ἡ φυσικῆ τάξη πρέπει νά εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τῆς θεϊκῆς. Ἡ Ἀποκάλυψη δείχνει στούς ἀνθρώπους τόν σκοπό τους στή ζωῆ. Ἐτσι, δημιουργοῦνται τά ἠθικά πρότυπα. Συνεπῶς, ἐδῶ πρέπει νά βρισκεται ἡ ἠθική τοῦ κράτους καί μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο εἶναι δυνατό νά καθοριστοῦν οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ σχέση τῶν ἀνθρώπων πρέπει νά ἐκφράζει σέ ὀργανωτικούς, δομικούς καί ἐξουσιαστικούς ὅρους τή θεϊκή φυσική ἱεραρχία τῆς τάξης πραγμάτων. Σάν ἀποτέλεσμα, λοιπόν, αὐτῆς τῆς πραγματικότητας ὑπάρχει μιᾶ ἐλιτιστικῆ ἱεραρχία, πού ἀποτελεῖ ἐξ ὀρισμοῦ τήν ἠγετική ομάδα καί καθορίζει τήν πολιτική βούληση.

Ὁ Bodin θεωρεῖ τούς ἀνθρώπους λογικά ὄντα, ἀν καί ἔχουν ἀρνητικά προπατορικά στοιχεῖα στό χαρακτήρα τους. Οἱ ἐνάρετοι καί οἱ σοφοί εἶναι μόνο μιᾶ μικρῆ μειοψηφία στήν κοινότητα. Ὡς ἐξ τούτου, ἡ ἔλιτ βασισμένη στή σοφία καί τήν ἀρετή πρέπει νά κυβερνάει τήν πολιτεία, ὅπου τό σοβαρότερο ἔργο της πρέπει νά εἶναι ἡ παιδεία καί ἡ διάπλαση τῶν νέων κάτω ἀπό τή στενή καθοδήγηση καί τόν ἔλεγχο τῆς ἐκκλησίας.

Ἐπειδή οἱ ἄνθρωποι ἔχουν συνείδηση καί λογική, μπορούν νά μορφωθοῦν καί νά συμπεριφέρονται ἠθικά. Ἐτσι, ὁ κυβερνήτης πρέπει νά δίνει τό ἠθικό παράδειγμα. Τό κράτος καί ὁ ἡγεμόνας πρέπει νά παραδειγματίζουν ἀντί νά μονοπωλοῦν τήν ἐξουσία. Στήν καλή λειτουργία τοῦ κράτους ἐναπόκειται ἡ μεγάλη εὐθὺνη γιά τήν ὑλική εὐημερία τῶν ὑπηκόων του.

Ἡ κρατικῆ ἐξουσία, λέει ὁ Bodin, πηγάζει ἀπό τήν ἐντολή τοῦ ἡγεμόνα. Αὐτό ἐπιτρέπει τήν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας κατά δίκαιο τρόπο. Ὁμως, ἡ τάξη, ἡ ἀρμονία καί ἡ δικαιοσύνη βασιζοῦνται στή βία. Ἐτσι, προκύπτει τό μοντέλο: βία → ὑπακοή → σχέση.

Μπορεῖ, φυσικά, κανεὶς ἐδῶ νά θεσε τό μοντέλο σέ ἀμφισβήτηση ὑποδεικνύοντας τήν ἀντίθεση μεταξύ βίας καί ἠθικῆς. Πῶς μπορεῖ ἓνα κράτος, πού ἡ βία ἐξ ὀρισμοῦ ἀποτελεῖ θεμελιώδη τὸ συστατικό, νά εἶναι ἠθικό καί νά ἐπιδιώκει ἠθικούς καί δίκαιους σκοπούς;

Ἡ πολιτεία, κατά τήν ἄποψη τοῦ Bodin, εἶναι ἐνωσι-οἰκογενεῖν πού στηρίζεται σέ κοινά ἐνδιαιφέροντα καί κυρίαρχες ἐξουσίες. Τά κοινωνικά ἰδιαιτικά, ὅπως

ή αγάπη και ή αίσθηση τής εϋθύνης του καθενός για τήν ύπάρχουσα τάξη πραγμάτων, πρέπει να αποτελούν τόν έσωτερικό ιδεολογικό ιστό τής πολιτείας, ή όποια πρέπει να ενθαρρύνει τήν άρετή και τήν τόλημ. 'Ο όρθολογισμός και ή ανάγκη προετοιμούν τόν άνθρωπο να ύπακούει στό κράτος. Έτσι, όταν ή πολιτεία εγκαθιδρυθεί, πρέπει να μεγαλώσει και να ισχυροποιηθεί στό πλαίσια τής άρετής και του κοινού συμφέροντος.

Η ανώτατη κυρίαρχη έξουσία πρέπει να στηρίζεται κάπου. Πρέπει να άσκειται σύμφωνα με τούς νόμους τής φύσης του Θεού, του όρθολογισμού, και με τά έθιμα και τίς παραδόσεις. Όποια κυβέρνηση δέν ενεργεί σύμφωνα με αυτούς τούς θεσμούς είναι τυραννία. Γι' αυτό, ό ήγεμόνας δέν πρέπει να άπειθει σ' αυτούς τούς νόμους, γιατί τό κράτος θά καταστραφεί και αυτός θά άπορριφθεί από τούς πολίτες.

Ακόμα όμως και άν ό ήγεμόνας παραβιάζει τούς νόμους, σέ καμιά περίπτωση ό λαός δέν έχει τό δικαίωμα να έπαναστατήσει. 'Ο πολίτης πού έπαναστατεί έχει τέσσερις επιλογές: να δραπέτευσει, να πάει φυλακή, να εκτελεστεί, ή να συμβιβαστεί πρόσκαιρα και μόνο για λόγους τακτικής.

Μέ αυτό τόν τρόπο, τό κράτος είναι άπόλυτο, άδαιρέτο και άνώτερο. Μόνο ένα τέτοιο κράτος μπορεί να θεσπίσει θρησκευτική άνοχη και, συνεπώς, να άντιμετωπίσει τά προβλήματα τής εποχής, πού στήν περίπτωση τής Γαλλίας αυτή τήν εποχή σημαίνουν τερματισμό τών θρησκευτικών έμφυλιών πολέμων.

Έτσι, τό κράτος πρέπει να λειτουργεί ιδεολογικά σέ ένα ύψηλότερο επίπεδο — μία τρίτη διάσταση — άπέναντι στον καθολικισμό και τόν προτεσταντισμό. 'Ο πατριωτισμός ν' άντικαταστήσει τά συγκρουόμενα θρησκευτικά δόγματα ως κεντρική ιδεολογική υπόθεση τής πολιτείας. Για να επιτευχθεί τό δύσκολο αυτό έργο, τό κράτος, με επικεφαλής τόν κυρίαρχο ήγεμόνα, πρέπει να άντανακλά στον λειτουργικό του χαρακτήρα τόν άνώτατο βαθμό έξουσίας, ενώ σέ κοινωνικο-οικονομικούς και ιδεολογικούς δρους θά προβάλλει ή οργανωτική δύναμη τής πολιτείας. Με αυτόν τόν τρόπο, τά κυρίαρχα δικαιώματα του ήγεμόνα πρέπει να είναι άδυστηρά περιορισμένης φύσης και ή έξουσία πρέπει να άσκειται με σοφία, ώστε να επιτευχθούν αυτοί οι σκοποί.

θεωρία και γενικές ιδιότητες τής κυριαρχίας—τά επιχειρήματα

Η αναλυτική παρουσίαση τών στοιχειωδών συστατικών τής θεωρίας τής κυριαρχίας του Bodin είναι άναγκαία για βαθύτερη διείσδυση στον προβληματισμό του πάνω σέ αυτή τή θεμελιακή άρχή, όπως επίσης και για όποιαδήποτε προσπάθεια να εκτιμήσουμε τή θεωρία του σέ σχέση με τήν ιστορική πραγματικότητα τής εποχής του.

Κυρίαρχια είναι εκείνη ή άπόλυτη και διαρκώς προστατευόμενη έξουσία τής πολιτείας, πού στά ελληνικά σημαίνει άκρα έξουσία, κύρια άρχη και κύριο πολιτεύμα, ενώ στά λατινικά ονομάζεται «majestas».

Διαρκής κυρίαρχια άναφέρεται στήν κυρίαρχια πού διαρκεί σέ όλη τήν περίοδο τής ζωής εκείνου πού τήν

έξασκει και πού δέν έχει τέλος. Μεταβιβάζεται από τόν πατέρα στον γυίο και γίνεται, έτσι, κληρονομική, και καμιά δύναμη δέν χρειάζεται να χρησιμοποιηθεί από τόν κάτοχο τής προκειμένου να τή διατηρήσει.

Άπόλυτη κυρίαρχια είναι αυτή πού δέν είναι δυνατό ν' άκυρωθεί ή να τεθεί υπό δρου ή να λήξει. Πρέπει να δίνεται άλλά και άπεριορίστα και όχι δύναμη κάποιας ύπηρεσίας ή επιτροπής, ούτε με τή μορφή άνακλητής παραχώρησης. Η άπόλυτη κυριαρχία πρέπει να έννοείται μόνο όφ ή κυρίαρχη έξουσία του μόνου, ό όποιος ύποτάσσεται μόνο στους νόμους του Θεού και τής φύσης. Όμως, κυρίαρχη έξουσία δέν σημαίνει άπαλλαγή από όποιοδήποτε νόμο. Όλοι οι ήγεμόνες τής γής ύποκείνται στους νόμους του Θεού και τής φύσης και άκόμη σέ όρισμένους ανθρώπινους νόμους πού είναι κοινοί σέ όλα τά έθνη.

Ό κυρίαρχος ήγεμόνας δημιουργεί τόν νόμο, πού είναι τό βασικό στοιχείο τής κυριαρχίας του και τής άπόλυτης έξουσίας του. Έτσι, άποκτά τό δικαίωμα να επιβάλλει νόμους γενικά σέ όλους τούς ύπηκόους του, άνέαρτητα από τή συγκατάθεση τους.

Όλοι οι νόμοι, οι διατάξεις, οι πιστωτικές έπιστολές, τά προνόμια και οι παραχωρήσεις πού δίνονται από τόν ήγεμόνα έχουν ισχύ μόνο κατά τή διάρκεια τής ζωής του και πρέπει να επιβεβαιωθούν από τόν καινούργιο βασιλεύοντα ήγεμόνα, ό όποιος έχει ενημερωθεί γι' αυτός. Αυτές οι παραχωρήσεις αναφέρονται σέ όλες τίς ύπάρχουσες έταιρίες, στά νομικά πρόσωπα, στά κοινοβούλια, στά δικαστήρια και στους άξιωματικούς τού στέμματος. Η βούληση του ήγεμόνα δέν ύποκείται ούτε στους νόμους τών προκατόχων του (έκτός άν ή διαδοχή καθορίζεται με άδυστηρό κληρονομικό δίκαιο) ούτε στους δικούς του προηγούμενους νόμους, άν νομίζει ό ίδιος ότι δέν ικανοποιούνται οι απαιτήσεις τής δικαιοσύνης. Όμως, όταν πρόκειται για καθορισμένες και λογικές ύποσχέσεις, οι όποιες έχουν δοθεί είτε από τόν ίδιο ή από προκατόχου του και οι όποιες άφορούν τά συμφέροντα τών ύπηκόων του ή εμπλέκονται στά συμφέροντα άλλων ήγεμόνα, τότε ή βούληση του ήγεμόνα περιορίζεται σαφώς μέσα στα ύπάρχοντα πλαίσια.

Ό νόμος και τό συμβόλαιο δέν πρέπει να συγχέονται. 'Ο νόμος πηγάζει από αυτόν πού έχει κυρίαρχη έξουσία, και μ' αυτόν τόν τρόπο ό ήγεμόνας ύποχρώνει τόν ύπηκο σέ ύπακοή χωρίς όμως να δεσμεύει τόν έαυτό του. Τό συμβόλαιο είναι άμοιβαία συμφωνία μεταξύ ήγεμόνα και ύπηκόου, έξ ίσου δεσμευτική για τίς δύο πλευρές, και κανένας δέν μπορεί να παραβιάζει τά συμφέροντα του άλλου χωρίς τή συγκατάθεση του.

Πρέπει να γίνει, όμως, διάκριση μεταξύ δικαίου και νόμου, επειδή τό ένα σημαίνει τί είναι έντιμο και τό άλλο τί είναι άδαιρέτο. 'Ο νόμος δέν είναι τίποτε άλλο από τήν έντολή του ήγεμόνα κατά τήν εξάσκηση τής κυρίαρχης έξουσίας του. Όμως ούτε ό πάπας, ούτε ό αυτοκράτορας είναι άπαλλαγμένοι από τόν νόμο τής φύσης. Συνεπώς, άπόλυτη έξουσία σημαίνει μόνο άνεξαρτησία σέ σχέση με τόν κοινό νόμο και όχι σέ σχέση με τόν νόμο του Θεού.

Έπί πλέον, άν ή δικαιοσύνη είναι ή έφαρμογή του νόμου, ό νόμος τό έργο του ήγεμόνα και ό ήγεμόνας

ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τότε, ὁ νόμος τοῦ ἡγεμόνα πρέπει νά εἶναι πρότυπο τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ.

Ἐπάρχει διαφορά μεταξύ νόμου καί ἔθιμου. Τό ἔθιμο ἐπικρατεῖ βαθμιαία κατά τή διάρκεια πολλῶν ἐτῶν καί μέ κοινή συγκατάθεση. Ὁ νόμος ὀρίζεται μιά φορά καί ἀντλεῖ τήν ἰσχύ του ἀπό κείνον πού ἔχει τό δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς του. Οἱ Etats généraux δέν εἶναι ἀνώτερη ἐξουσία ἀπό αὐτήν πού ἔχει ὁ ἡγεμόνας.

Ἐάν ὁ βασιλιάς ὑποτασσόταν στοὺς Etats, δέν θά ἦταν οὔτε ἡγεμόνας οὔτε κυρίαρχος, καί ἡ πολιτεία δέν θά ἦταν βασιλεία ἢ μοναρχία ἀλλά ἀριστοκρατία. Ὁ σκοπός καί ἡ λειτουργία τῶν Etats généraux εἶναι νά συμπεριλαμβάνουν τόν ἡγεμόνα. Οἱ Etats δέν ἔχουν ἀνεξάρτητη ἐξουσία νά μελετήσουν, νά διατάξουν, νά ἀποφασίσουν, νά συγκεντρωθοῦν ἢ νά διαλυθοῦν χωρίς τήν ἐντολή τοῦ ἡγεμόνα. Ἐκτακτοί, ὁμως, φόροι ἢ ἐπιχορηγήσεις χωρίς τή συμφωνία καί συγκατάθεση τῶν Etats δέν εἶναι δυνατά νά ἐπιβληθοῦν.

Ὅμως, ἡ κυριαρχία τοῦ βασιλιά δέν κινδυνεύει ἄμεσα ἀπό τήν ὑπαρξή τῶν Etats. Ἀντιθέτα, ὁ βασιλιάς ἐξαρτᾶ τήν πληροφόρησή του ἀπό τίς ἐκθέσεις τους, καί ἀνεβαίνει τό κύρος του, ὅταν ἀναγνωρίζεται ἐπίσημα ἀπό τοὺς συναθροισμένους ὑπηκόους του.

Ὅλες οἱ ἄλλες ἰδιότητες καί τὰ δικαιώματα τῆς κυριαρχίας συμπεριλαμβάνονται στήν ἐξουσία πού ἀφορᾶ τή θέσπιση καί κατάργηση τοῦ νόμου. Ἐδῶ, περιλαμβάνεται τὸ κυρίαρχο δικαίωμα κήρυξης πολέμου καί εἰρήνης, τῶν ἐφέσεων καταδικαστικῶν ἀποφάσεων πού ἐκδόθηκαν ἀπό ὅλα τὰ δικαστήρια, τὸ διορισμὸ καί τῆς ἀπόλυσης τῶν μεγάλων ἀξιωματοῦχων τοῦ κράτους, τῆς φορολογίας, τῆς παραχώρησης προνομίων ἀπαλλαγῆς σέ ὄλους τοὺς ὑπηκόους, τῆς ρύθμισης νομισματοκοπίας, τῆς ἀποδοχῆς ὄρκων πίστης ἀπὸ ὄλους τοὺς ὑπηκόους καί τοὺς ὑποτελεῖς.

Τό συμφέρον τῆς διατήρησης τοῦ κράτους ὑπαγορεύει νά μὴν παραχωροῦνται τὰ δικαιώματα τῆς κυριαρχίας σέ κανένα ὑπῆκοο ἢ ξένο, γιατί μιά τέτοια παραχώρηση ἀνοίγει τὸ δρόμο μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος πού λαμβάνει τὸ κυρίαρχο δικαίωμα τελικά γίνεται ὁ ἴδιος ἡγεμόνας.

Ὁ Bodin ἐπιχειρεῖ στὸν ὀρισμὸ τῆς κυριαρχίας νά διαχωρίσει τὰ θρησκευτικά καί πολιτικά στοιχεῖα. Ἀκολουθεῖ τὸ πρότυπο ἀνάλυσης τοῦ Ἀριστοτέλη καί ἐνσωματώνει τή σκέψη τοῦ Machiavelli. Κυριαρχία εἶναι ἀναλυτικὴ ὀρολογία χαρακτηρίζεται ἀνώτατη, ἀπόλυτη, διαρκῆς καί προσταζούσα.

Τό γεγονός ὅτι στή Γαλλία συνθηζόταν, παραδοσιακά, οἱ βασιλεῖς νά ἐπιζητοῦν τήν ὑποστράθεια τοῦ λαοῦ ὅταν ἀναλαμβάναν τήν ἐξουσία, ἀποτελεῖ σοβαρὸ καί ἱστορικὸ πρόβλημα γιὰ τὸν Bodin προκειμένου νά ὑπερασπιστεῖ τή θεωρία του. Ταυτόχρονα, ὁ Bodin θέλει νά ἀποφύγει τὸ δόγμα τῆς θρησκείας μέ τή χρησιμοποίηση τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου πού καθορίζει τήν καταγωγή καί ἐξέλιξη τῆς βασιλείας. Τὸ πρόβλημα γιὰ τὸν Bodin εἶναι νά ἀποφύγει τὰ παραδοσιακά δικαιώματα τοῦ βασιλιά. Συνεπῶς, ὁ Bodin ἐπινοεῖ τὸ πρότυπο ὅπου οἱ ὑπῆκοοι δίνουν τήν κυριαρχία τους στὸν βασιλιά κατὰ τήν ὀρκωμοσία του, καί μέ βάση αὐτὴ τὴ βούληση γίνεται ὁ ἴδιος ἀπόλυτος μονάρχης. Ἔτσι, ὁ λαός ἐθελοντικά παραδίδει τήν κυριαρχία

στὸν ἡγεμόνα, πού ἀφοῦ τὴν ἀποκτήσει δέν ὑπόκειται πλέον σέ κανένα ἔλεγχο.

Ὁ Bodin χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο τοῦ ἀπόλυτου μέ ἀριστοκρατικὴ ὀρολογία, πού σημαίνει ὅτι αὐτός πού ἔχει ἀπόλυτη κυριαρχία κατέχει τήν ἐξουσία σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Ὅλη ἡ ἐξουσία εἶναι συγκεντρωμένη καί τὴν ἔχει ὀλόκληρη. Ἐχει ὅλο τὸ εὔρος τῆς ἐξουσίας, ἢ ὅποια δέν ἐλαττώνεται οὔτε ὑπόκειται σέ θρυσματισμὸ. Ἡ ἀπόλυτη ἐξουσία (absolutism), ὅταν ἀπευθύνεται στήν κυριαρχία κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ Bodin, δέν εἶναι ἰσοδύναμη τῆς τυραννίας. Ἡ τιμὴ, ὁ ὀρθολογισμὸς καί ἡ δικαιοσύνη ἀσκοῦν ἀνασταλτικὴ ἐπιρροή στήν ἀπολυταρχία, ἀφοῦ αὐτὴ μὴ ἐπιτρέχει τίς παραπάνω ἀρχές, ἐνῶ τὸ ἀντίθετο συμβαίνει μέ τὴν τυραννία.

Ἔτσι, ἡ ἠθικὴ πρέπει νά ὀριστεῖ μεταξύ τῶν παραμέτρων τῆς τιμῆς, τὸ ὀρθολογισμὸ καί τῆς δικαιοσύνης καί νά διαμορφώνεται ἀπὸ τὸ φυσικὸ καί θρησκευτικὸ δίκαιο.

Μετὰ τὸν γενικό ὀρισμὸ τῆς κυριαρχίας, ὁ Bodin προχωρεῖ στίς λειτουργικὲς λεπτομέρειες τοῦ ὀρισμοῦ του. Ἀμεροληψία στή δικαιοσύνη σημαίνει ὅτι ὁ Θεός εἶναι δίκαιος. Ἡ ἠθικὴ γίνεται συνώνυμη μέ τό χρέος. Ὁ κριτὴς ἀναφέρεται σάν Θεός. Ἔτσι, ὁ βασιλιάς πρέπει νά εἶναι σέ ἄρμονία μέ αὐτὲς τίς ἀρχές. Τό κράτος ὀφείλει νά συμμορφώνεται μέ τὸν φυσικὸ νόμο καί, ὅσο εἶναι δυνατόν, νά βρίσκεται ἐπίσης σέ ἄρμονία μέ αὐτὲς τίς ἀρχές. Ἔτσι, λειτουργεῖ τὸ σχῆμα:

Ἀμεροληψία Δικαιοσύνη Ὁρθολογισμὸς Νόμος	→	Κυριαρχία
---	---	-----------

Νόμος ἐξ ὀρισμοῦ, ἐδῶ, σημαίνει ὀρθολογισμός. Ἐπειδὴ τὰ συμβόλαια καί ὁ νόμος γράφτηκαν ἢ ἐγιναν ἀπὸ τοὺς προκατόχους τοῦ βασιλιά, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅλες οἱ πράξεις πού ἀφοροῦσαν τὰ νομοσχέδια πού θεσπίστηκαν ἢ τίς συμφωνίες πού γράφτηκαν, ἦσαν στὸ σύνολο τοὺς ἐντιμες καί δίκαιες. Ἐκτός καί ἂν, ἐξ αἰτίας ἀλλαγῆς περιστάσεων, αὐτοὶ οἱ νόμοι καί οἱ συμφωνίες δέν εἶναι πλέον δίκαιοι καί κατάλληλοι γιὰ τὴν ἐνημερία τῆς πολιτείας.

Οἱ ἔθιμοι κανόνες ἀναφέρονται στὸ στέμμα καί στή γῆ. Ἡ γῆ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν βασιλιά πού στήν πραγματικότητα δέν τὴν κατέχει. Δέν μπορεί νά τὴ θεωρεῖ. Δέν μπορεί νά πάρει τὴ γῆ ἀπὸ ἕνα ἄτομο χωρίς τὴ ρητὴ συγκατάθεσή του. Ἔτσι, οἱ ἔθιμοι κανόνες γίνονται μιά ἄλλη παράμετρος πού προσδιορίζει τὴν κυριαρχία.

Ὅσον ἀφορᾶ τοὺς Etats généraux, ὁ Bodin πιστεύει ὅτι πρέπει νά τοὺς συμβουλευεταί ὅταν πρόκειται γιὰ φορολογία. Ἐκτός τῆς ὑποχρέωσης τῆς συμβουλῆς, ὁ βασιλιάς παρουσιάζει τίς προτάσεις καί τοὺς νόμους στοὺς Etats généraux.

Ἄν καί δέν εἶναι ἀπαραίτητη, σύμφωνα μέ τὸν Bodin, ἡ προσωπικὴ παρουσία τοῦ βασιλιά στοὺς Etats généraux, μιά τέτοια πράξη μπορεί νά ἀποδειχθεῖ χρήσιμη γι' αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς θετικῆς ἀπήχησης πού ἂν ἔχει στὸν λαό. Ἐδῶ ἔχουμε μιά κοθαρὴ περίπτωση, ὅπου ἡ κοινὴ γνώμη λειτουργεῖ ὡς ἀνασταλτικὸς μηχανισμὸς στήν ἀπολυταρχία καί ὡς ἀλληλεπιδράση

πολιτική διαδικασία σέ έμβρυακό στάδιο μεταξύ έκτελεστικής έξουσίας και λαϊκής θέλησης.

κριτική και συνασφορά

Μιά κριτική ανάλυση τής θεωρίας τής κυριαρχίας του Bodin πρέπει νά προσανατολιστεί πρós τήν άρμονία ή τή δυσαρμονία μεταξύ τών κοσμοθεωριών και τής πολιτείας, όπως έπίσης και στή λειτουργία του κράτους έναντι τής ιστορικής πραγματικότητας τής εποχής του.

Τά έρωτήματα πού προκύπτουν έδω άφορούν τή φύση του κράτους, τή βία και τόν βαθμό πού τό σύστημα του Bodin ανταποκρίνεται στά ζήτήματα τής εποχής πού στόχευε νά διευθετήσει. Πώς είναι δυνατόν ένα κράτος πού είναι δημιουργία τής βίας νά μπορεί νά είναι άληθινό, δίκαιο και ήθικό; Είναι δυνατόν ή λειτουργία τής βίας νά περιοριστεί μόνο στή σύλληψη τής πολιτείας ή συμπορεύεται μ' αυτήν σέ όλόκληρη τή ζωή τής γιά νά προστατεύει τήν άπόλυτη και κληρονομική κυριαρχία τής μοναρχίας και του κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικού συστήματος, υπερασπίζοντας έτσι τό διαρκές *status quo ante*; Είναι δυνατόν νά λειτουργήσει ένα σύστημα σάν μιά μόνιμη ανασταλτική δύναμη και, συγχρόνως, νά αντιμετώπισει τς δυνάμεις πού τό περιστοιχίζουν, και ιδιαίτερα όταν ό όρθολογισμός, έπισχυρισμός από τήν παιδεία, προκαλεί τά ιστορικά προκαθορισμένα όρια και τς δοσμένες δοξασίες;

Ό Bodin άσχυολήθηκε, κατ' άρχήν, μέ τό βασικό ένδιαφέρον του νά δημιουργήσει ένα κυρίαρχο κράτος ικανό νά επιφέρει θρησκευτική άνοχη και γαλήνη μεταξύ τών συγκρουομένων χριστιανικών δογμάτων και όργανώσεων, και δίνει βαρύτητα στή δημιουργία και λειτουργία ενός τέτοιου κράτους. Έτσι, ό προβληματισμός του περιορίζεται σέ ένα μόνο μέρος τής πραγματικότητας τής εποχής του, δηλαδή στή θρησκευτική σύγκρουση. Ό προβληματισμός του άντανακλά τς κοσμοθεωρίες και τς πολιτικές ύποθέσεις του παραδοσιακού καθολικού δογματος. Έτσι, τό θεωρητικό δράμα του παραμένει έγκλωβισμένο σ' αυτή τήν αντίληψη του γιά τήν πραγματικότητα.

Άπό τήν άλλη πλευρά, ό Bodin είναι φυσικά πολύ ρεαλιστής θεωρώντας τό κυρίαρχο έθνος-κράτος τή μόνη ικανή όργανωση νά επιτύχει τούς τακτικούς σκοπούς τής θρησκευτικής άνοχής και τής έθνικής ανάπτυξης. Έτσι, ή άρμονία και ή αντίθεση φαίνονται ότι είναι σύμφυτα στοιχεία, στή θεωρία τής κυριαρχίας του Bodin, μέ τή φύση και τή λειτουργία τής πολιτείας στον γοργά μεταβαλλόμενο και άβέβαιο κόσμο του δέκατου έκτου αιώνα.

Στήν Πολιτεία (République), ή κυρίαρχη έξουσία όρίζεται ως άπόλυτη έξουσία, όπου οποιαδήποτε νόμιμη αντίσταση αποκλείεται. Η αντίσταση υπονομεύει τήν έξουσία, σύμφωνα μέ τόν Bodin, και προκαλεί τήν άπόλυτη φύση του κυρίαρχου κράτους. Έτσι, τό δικαίωμα του λαού είναι άσυμβίβαστο μέ τή φύση τής κυριαρχίας.³ Η άνώτατη έξουσία δέν άναγνωρίζει

άνώτερες έξουσίες ή άλλη ίση μέ αυτήν και, ως έκ τούτου, είναι άπόλυτη. Ό ήγεμόνας ή είναι άπόλυτος ή δέν είναι κυρίαρχος, ύποστηρίζει ό Bodin.

Όμως, άποκλείοντας από τόν λαό κάθε δικαίωμα νόμιμης αντίστασης μέ τό σκεπτικό ότι ή αντίσταση θά οδηγήσει σέ επανάσταση και στον σφετερισμό τής έξουσίας από τούς τυράννους, ό Bodin δέν βλέπει τόν έπερχόμενο κίνδυνο τυραννίας από τήν άπόλυτη κυριαρχία. Έτσι, παραλείπει νά προνοήσει γιά μιά ρεαλιστική αντιμετώπιση του σύμπτου τής έχθρου, τής τυραννίας, όπως τό είχε αντίληφθει ό Άριστοτέλης. Η αντίθεση πάλι, έδω, πρέπει νά κριθεί σέ συνάφεια μέ τούς βασικούς στρατηγικούς σκοπούς του Bodin, δηλαδή θρησκευτική άνοχη και δύναμωμα του πατριωτικού έθνους-κράτους.

Όσον άφορά τήν ύπόθεση του όρισμού και τή μορφοποίηση τής κυριαρχίας, ό Bodin δέν κατορθώνει νά λύσει τό πρόβλημα τών δύο κυρίαρχων άλληλοσυγκρουομένων εθνών-κρατών. Μέ αυτό τό κρίσιμο ζήτημα στο Διεθνές Δίκαιο θά άσχυοληθεί άργότερα ό Hugo Grotius. Όμως, ό Bodin είναι δυνατό νά θεωρηθεί ό μεταβατικός πολιτικός φιλόσοφος πού ό προβληματισμός του οδηγεί από τό άπόλυτο μοναρχοθρησκευτικό προσανατολισμένο κράτος πρós τό σύγχρονο έθνος-κράτος. Έτσι, ό Bodin γίνεται ή γέφυρα στήν πολιτική φιλοσοφία μεταξύ του μεσαιωνικού και του σύγχρονου κράτους χρησιμοποιώντας τήν κοινή γνώμη γιά επιβεβαίωση τής έξουσίας. Ό ήγεμόνας τό κάνει αυτό μέσω τών *Estats généraux*. Είναι ένα μεταβατικό στάδιο από τή μοναρχία στήν αντιπροσωπευτική μορφή διακυβέρνησης.

Η πλέον σημαντική συνεισφορά του Bodin στήν πολιτική θεωρία είναι ή ανάλυση του πού άναφέρεται στήν έξουσία. Η συστηματική του διεύδυση στή συμπεριφορά τής εκτελεστικής έξουσίας και ό όρισμός του πού θεωρεί τήν άρχη τής έξουσίας βασικό στοιχείο γιά τόν καθορισμό τής σχέσης δύναμη-έξουσία καθώς έπίσης και ή άνατομία αυτής τής άρχης είναι ιδιαίτερα αξιόλογα.

Πιο αναλυτικά, ή συνεισφορά του Bodin στήν πολιτική έπιστήμη έχει ως εξής:

α) Γράφοντας σέ μιά έποχή πού ή αντίληψη μιάς άδιαφιλονικητής πολιτικής έξουσίας και ύπορχης μέσα σέ μιά συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται σέ κρίση έξ αίτίας τής σύγκυσης πού επικρατεί στον λαό και τής άποσύμβασης τής βασιλικής έξουσίας στή Γαλλία,⁴ ό Bodin κατορθώνει νά προσδιορίσει και νά υπερασπίσει τήν έξουσία.

β) Ό όρισμός του κράτους ήταν σχετικός μέ τήν ιστορική πραγματικότητα τής εποχής. Η θέση του Bodin ότι τό κράτος πρέπει νά κατέχει έξ όρισμού υπέρτατη πολιτική έξουσία, άποτελεί τόν κεντρικό άξονα του νέου κράτους. Άκόμα και σήμερα, ένας όργανισμός πού έχει λιγότερη κυριαρχία δέν είναι κράτος αλλά συνεταιρισμός μέ κατώτερο βαθμό έξουσίας. Η κυριαρχία γίνεται τό κύριο θέμα στο πολιτικό σύστημα του Bodin, επειδή αυτός μέσω τής κυριαρχίας άναζητεί λύσεις γιά τήν αντιμετώπιση τής θανάσιμης πρόκλησης τών θρησκευτικών πολέμων στήν

3. Franklin, Julian H., *Jean Bodin and the Rise of Absolutism*, Cambridge University Press, London, 1973, σ. 51.

4. Bodin, Jean, *The Six Books of a Commonwealth*, σ. Α 14.

ἐκτελεστική καί τή βασιλική ἐξουσία. Ἡ πολιτική ἐξουσία στή Γαλλία, τήν ἐποχή αὐτή, ἦταν τελείως ἀποδυναμωμένη. Τήν ἴδια ἐποχή, ὁ Bodin συνηγορεῖ ὅτι ὁ κυρίαρχος πρέπει νά εἶναι υπεύθυνος γιά τή νομοθεσία, καί ἐπομένως τά καθήκοντά του δέν πρέπει νά περιορίζονται σέ δικαστικές καί διοικητικές λειτουργίες, ὅπως στήν περίπτωση τῆς μεσαιωνικῆς παράδοσης. Συνεπῶς, ὁ πολιτικός προβληματισμός τοῦ Bodin στόχευε στό νά θέσει τήν ἐξουσία τοῦ ἔθνικοῦ κράτους ὑπεράνω τῶν σκοπῶν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τοῦ παπμοῦ καί τοῦ Αὐτοκράτορα τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς ὁποίας ἡ κυριαρχία ἀντικατέστησε ὅλους τοὺς βασικούς φορεῖς πού ἀποτελοῦσαν τήν αὐτοκρατορία. Σ' αὐτή τήν περίοδο, ἡ σκέψη τοῦ Bodin ἐπιδίωξε νά ἐξαλείψει τόν θρυμματισμό τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐξ αἰτίας τῆς παραδοσιακῆς δύναμης τῶν εὐγενῶν καί νά παρουσιάσει μία αὐστηρή καί ὕψηλὴ συγκεντρωτικὴ ἐξουσία ταυτισμένη μέ τὸ ἔθνικὸ κράτος ὑπὸ τῆν προστασία ἐνὸς φωτισμένου ἡγεμόνα καθοδηγούμενου ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν φυσικὸ νόμο, τήν παράδοση, τοὺς προϋπάρχοντες ἔθνικους θεσμούς, καί περιοριζόμενου ἕμμεσα ἀπὸ τήν κοινὴ γνώμη μέσω τῶν Etats généraux.⁵

Ἡ κυριαρχία γιά τὸν Bodin, ὅπως καί κυριαρχία ἐξουσία, εἶναι ὀργανική καί, συνεπῶς, δέν ὑπόκειται σέ θρυμματισμό. Καί βέβαια δέν δίνεται «κατὰ τεμάχια». Ἡ δίνεται ὀλόκληρη ἡ καθόλου. Ἄρα ἓνα συγκεντρωτικὸ κράτος ἔχει ἐξ ὀρισμοῦ ὀργανικὴ κυριαρχία.

Ἡ ἀντίθεση, ὁμως, σέ αὐτὸ τὸ πρότυπο ἐξουσίας προβάλλεται μέ τήν ἐρώτηση: Πῶς μπορεῖ τὸ πολιτικὸ πρότυπο τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας νά συμβιβάζεται μέ τὴ λαϊκὴ θέληση εἰδικά, ὅταν οἱ σκοποὶ τῆς συγκεντρωτικῆς ἐξουσίας ἀποβλέπουν σέ ἓνα πρόγραμμα πολιτικῆς καί οικονομικῆς ἀνάπτυξης πού σκοπεύει νά ἐπιφέρει βαθεῖς ἀλλαγές στό κοινωνικὸ οἰκοδόμημα, ὅπως στήν περίπτωση τῶν κυβερνήσεων κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας καί τοῦ Louis XIV; Ἴσως στήν κατανόηση αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἀντίφασης καί τῆς θεωρητικῆς ἀντίληψης τοῦ Bodin γιά τήν ὀργανικὴ κρατικὴ κυριαρχία, μπορούμε νά ἀναζητήσουμε τὶς ἰδεολογικὲς καταβολές τῆς συγκρούσης ἡ ὁποία ὀδήγησε στή Γαλλικὴ Ἐπανάσταση τὸ 1789.

Στὰ περισσότερα κράτη τῆς Εὐρώπης αὐτὴ τὴν ἐποχή, ἡ ἀλλαγὴ ὀρίζεται ἱστορικά. Ἄν ὑπάρχει αὐξηση στήν ἐξουσία τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, τότε αὐτὸ εἶναι μιά ριζικὰ διαφορετικὴ πορεία λειτουργίας καί συμπεριφορᾶς τοῦ κράτους. Ἀποτελεῖ ἱστορικὴ μεταβολὴ στήν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας ὅταν μιά κυβερνησὶς, προκειμένου νά καινοτομήσει καί νά ἐπιφέρει μεταρρυθμίσεις, παραβλέπει τὴν ἱστορικὴ παράδοση. Τὰ κράτη ἐκεῖνα, ὅπως ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, πού παρέμειναν πιστὰ στήν ἱστορικὴ παράδοση, ἦσαν τὰ τελευταῖα πού ὀλοκληρώθηκαν ἐθνικά. Ἡ προσήλωση στήν ἱστορικὴ παράδοση γίνεται ἐμπόδιο στήν καινοτομία καί τὸν ἐκσυγχρονισμό. Μόνο μέ τήν ἀποφυγὴ

τῶν δογματικῶν περιορισμῶν τῆς ἱστορικῆς παράδοσης ὁ συγκεκρισμός καί τὸ μπόλιασμα τῶν νέων ἰδεῶν μέ τὸν παραδοσιακὸ τρόπο σκέψης εἶναι ἐφικτά:

Στὴν πολιτικὴ ἀνάπτυξη, βασικὸ στάδιο εἶναι ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ στό ἔθνικὸ κράτος. Ἡ διαδικασία γιά τὴν ἀνάπτυξη καί ἀνάπλαση τοῦ κράτους πού ἀρχισε τὸν δέκατο ἑκτὸ αἰῶνα θά φτάσει στή διαλεκτικὴ τὸν ὀλοκλήρωση στὰ μέσα τοῦ δέκατου ἐναυτοῦ αἰῶνα.

Ἡ κυριαρχία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Bodin ἔχει διαμορφωθεῖ μέ βάση τὴν πρόκληση τῶν μεγάλων κοινωνικο-οικονομικῶν, πολιτικῶν καί τεχνολογικῶν φαινομένων καί κινήματων. Ἐχει ριζικὰ τροποποιηθεῖ, ὥστε νά εἶναι δυνατὸ νά ἰσοθετεῖται σέ σχέση μέ τὸ μεταβαλλόμενο κοινωνικο-πολιτικὸ περιβάλλον. Στὴν ἐποχὴ μας, ὅπου ἡ διαλεκτικὴ στήν ἀνάπλαση τῶν κοινωνικο-οικονομικῶν συστημάτων βαδίζει μέσα στὰ πλαίσια πού ὀριοθετεῖ ἡ τεχνικοεπιστημονικὴ ἐπανάσταση, ἡ κυριαρχία προσαρμόζεται στὶς ἀπαιτήσεις τῶν μαζῶν καί τοῦ πολίτη γιά τὴν κατοχύρωση τῆς λαϊκῆς συμμετοχῆς στή δημιουργία, τὴν ἀσκηση καί τὸν ἔλεγχο τῆς ἐξουσίας σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα.

BIBLIOΓΡΑΦΙΑ

Πρωτογενεῖς πηγές

- Bodin, Jean. *The Six Bookes of a Commonweale*, translated by Richard Knolles, Impsonis G. Bishop, London, 1606.
- Bodin, Jean. *The Six Bookes of a Commonweale*, edited with an introduction by Kenneth Douglas McRae, Harvard University Press, 1962.
- Bodin, Jean. *Six Books of the Commonwealth*, abridged and translated by M.J. Tooley, Basil Blackwell, Oxford, 1955.
- Bodin, John. *Method for the Easy Comprehension of History*, translated by Beatrice Reynolds, Columbia University Press, New York, 1945.

Δευτερογενεῖς πηγές

- Bliss, Philemon. *Of Sovereignty*, Little, Brown and Company, Boston, 1885.
- Cohen, Hymen Ezra. *Recent Theories of Sovereignty*, The University of Chicago Press, Chicago, 1937.
- Franklin, Julian H.. *Jean Bodin and the Rise of Absolutist Theory*, Cambridge University Press, London, 1973.
- Keller, Arthur S., Lissitzyn Oliver J., Mann Frederick J., *Creation of Rights of Sovereignty through Symbolic Acts 1400-1800*, Columbia University Press, New York, 1938.
- Neale, J.E.. *The Age of Catherine of De Medici*, Bradford and Dickens, London, 1943.
- Sabine, George H., *A History of Political Theory*, third edition, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1961.
- Ebenstein, William. *Great Political Thinkers*, fourth edition, New York, 1969.
- Runkle, Gerald. *A History of Western Political Theory*, The Ronald Press Company, New York, 1968.

5. Οἱ Etats généraux ἰσχυρίζονταν ἐπιζητῶν ἱστορικὸ ρόλο σάν συμβουλευτικὰ ὄργανα τοῦ βασιλιά μέ σκοπὸ νά τὸν βοηθοῦν νά διαφωλίσσει τὰ ἰδανικά τῆς μοναρχίας.